

**KORREKTSION PEDAGOGIKA VA MAXSUS PSIXOLOGIYANING NAZARIY
VA USLUBIY ASOSLARI****Gapurova Dilnoza Tajibayevna**

*Nizomiy nomidagi O'zMPU Maxsus pedagogika va inklyuziv ta'lim fakulteti
Logopediya kafedrası pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsenti*

Shomurodova Sarvinoz Dilmurod qizi

*Nizomiy nomidagi O'zMPU Maxsus pedagogika va inklyuziv ta'lim fakulteti,
Logopediya yo'nalishi magistranti*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada korreksion pedagogika va maxsus psixologiyaning nazariy hamda uslubiy asoslari chuqur ilmiy tahlil qilinadi. Unda rivojlanishida jismoniy, aqliy yoki psixik cheklovlarga ega bo'lgan bolalarning psixologik xususiyatlari, ularni o'qitish va tarbiyalash jarayonining o'ziga xos jihatlari ochib berilgan. L.S. Vygotskiy, V.V. Lebedinskiy, S.L. Rubinshteyn kabi olimlarning nazariy qarashlari asosida korreksion-pedagogik faoliyatning ilmiy asoslari yoritilgan. Shuningdek, inklyuziv ta'lim tizimida korreksion pedagogika va maxsus psixologiyaning o'rni va ahamiyati tahlil qilingan.*

Kalit so'zlar: *korreksion pedagogika, maxsus psixologiya, alohida ehtiyojli bolalar, rivojlanish nuqsonlari, inklyuziv ta'lim, korrektsiya.*

Аннотация: *В статье представлен углублённый анализ теоретических и методологических основ коррекционной педагогики и специальной психологии. Рассматриваются психологические особенности детей с нарушениями развития, специфика их обучения и воспитания. На основе научных взглядов Л.С. Выготского, В.В. Лебединского, С.Л. Рубинштейна раскрываются основные направления коррекционно-педагогической деятельности. Особое внимание уделяется роли коррекционной педагогики и специальной психологии в системе инклюзивного образования.*

Ключевые слова: *коррекционная педагогика, специальная психология, дети с ограниченными возможностями, нарушения развития, инклюзивное образование, коррекция.*

Annotation: *This article presents an in-depth analysis of the theoretical and methodological foundations of correctional pedagogy and special psychology. It examines the psychological characteristics of children with developmental disorders and the specific features of their education and upbringing. The scientific views of L.S. Vygotsky, V.V. Lebedinsky, and S.L. Rubinstein form the theoretical basis of the study. Special attention is paid to the role of correctional pedagogy and special psychology in the development of inclusive education.*

Keywords: *correctional pedagogy, special psychology, children with special needs, developmental disorders, inclusive education, correction.*

Zamonaviy jamiyatda ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri — har bir shaxsning, jumladan rivojlanishida turli cheklovlarga ega bo'lgan bolalarning ham to'laqonli rivojlanishi uchun shart-sharoit yaratishdan iborat. Shu nuqtayi nazardan, korreksion pedagogika va maxsus psixologiya fanlari alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu fanlar rivojlanishida nuqsonlari mavjud bo'lgan bolalarni o'rganish, ularni o'qitish, tarbiyalash va jamiyatga moslashtirishning ilmiy asoslarini ishlab chiqadi.

L.S. Vygotskiy ta'kidlaganidek, bolaning rivojlanishidagi nuqson uni jamiyatdan ajratib qo'ymasligi, aksincha, to'g'ri tashkil etilgan pedagogik ta'sir orqali uning imkoniyatlarini ochib berish lozim. Shu bois korreksion pedagogika va maxsus psixologiya nafaqat kamchiliklarni aniqlash, balki ularni bartaraf etish va kompensatsiyalashga yo'naltirilgan fanlar hisoblanadi. Korreksion pedagogika umumiy pedagogika, maxsus psixologiya va tibbiyot fanlari bilan uzviy bog'liq holda rivojlangan. Ushbu fan rivojlanishida cheklovlari mavjud bo'lgan bolalarni o'qitish va tarbiyalashning qonuniyatlarini o'rganadi. V.V. Lebedinskiy rivojlanishdagi buzilishlarni biologik va ijtimoiy omillarning o'zaro ta'siri natijasi sifatida ko'rib chiqadi.

Korreksion pedagogikaning asosiy maqsadi bolaning rivojlanishidagi nuqsonlarni maksimal darajada bartaraf etish yoki ularning salbiy ta'sirini kamaytirishdan iborat. Bu jarayonda bolaning individual imkoniyatlari, yoshi va nuqson turi hisobga olinadi. Korreksion ta'lim tizimlilik, izchillik va uzluksizlik tamoyillariga asoslanadi.

Maxsus psixologiya rivojlanishida cheklovlarga ega bo'lgan shaxslarning psixik jarayonlarini o'rganadi. S.L. Rubinshteyn psixik rivojlanishni shaxs faoliyati bilan uzviy bog'liq holda tahlil qilgan. Ushbu yondashuv maxsus psixologiyada ham muhim o'rin tutadi. Maxsus psixologiya bolaning bilish jarayonlari, emotsional-irodaviy holati va shaxsiy xususiyatlarini o'rganib, ularga mos psixologik yordam ko'rsatish usullarini ishlab chiqadi. Psixologik tashxis va korreksion mashg'ulotlar bolaning rivojlanishidagi ijobiy o'zgarishlarni ta'minlashga xizmat qiladi.

Korreksion pedagogik faoliyatda qo'llaniladigan metodlar bolaning individual xususiyatlariga mos ravishda tanlanadi. Vygotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi" haqidagi g'oyasi korreksion ta'lim metodikasining muhim nazariy asosi hisoblanadi. Ushbu yondashuvga ko'ra, pedagog bolaning mavjud imkoniyatlariga tayanib, uning rivojlanishini yangi bosqichga olib chiqishi zarur. Amaliyotda rivojlantiruvchi mashqlar, o'yin texnologiyalari, vizual vositalar va interaktiv metodlardan foydalaniladi. Bu metodlar bolaning faolligini oshiradi va ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlaydi.

Inklyuziv ta'lim barcha bolalarni, jumladan alohida ehtiyojli bolalarni ham umumiy ta'lim tizimiga jalb etishni nazarda tutadi. UNESCO tomonidan ishlab chiqilgan hujjatlarda inklyuziv ta'lim inson huquqlarini ta'minlashning muhim omili sifatida e'tirof etilgan.

Korreksion pedagogika va maxsus psixologiya inklyuziv ta'lim jarayonida pedagog va psixologlarning hamkorligini ta'minlaydi. Bu esa bolaning ijtimoiy moslashuvi va shaxs sifatida rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash joizki, korreksion pedagogika va maxsus psixologiya zamonaviy ta'lim tizimining muhim va ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi. Ushbu fanlar rivojlanishida jismoniy, aqliy yoki psixik cheklovlarga ega bo'lgan bolalarning individual imkoniyatlarini aniqlash, ularni har tomonlama qo'llab-quvvatlash hamda jamiyatga muvaffaqiyatli moslashuvini ta'minlashga xizmat qiladi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolaning rivojlanishidagi nuqsonni faqat biologik muammo sifatida emas, balki murakkab ijtimoiy-pedagogik hodisa sifatida baholash zarur. Maqola davomida tahlil qilingan ilmiy manbalar, xususan L.S. Vygotskiy, V.V. Lebedinskiy va S.L. Rubinshteynlarning nazariy qarashlari korreksion-pedagogik faoliyatning ilmiy poydevorini tashkil etadi. Vygotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi" haqidagi g'oyasi alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalar bilan ishlashda pedagogik yondashuvning to'g'ri tanlanishini taqozo etadi. Lebedinskiy esa rivojlanishdagi buzilishlarning kelib chiqishini kompleks omillar bilan bog'lab, korreksion ishlarni tizimli tashkil etish zarurligini asoslab bergan. Maxsus psixologiya nuqtayi nazaridan qaralganda, bolaning psixik rivojlanishi uning faoliyati, ijtimoiy muhiti va emotsional holati bilan chambarchas bog'liqdir. Shu sababli psixologik tashxis va korreksion mashg'ulotlar pedagogik ta'sir bilan uyg'un holda olib borilishi lozim. Bu esa bolaning bilish jarayonlari, nutqi, emotsional-irodaviy sohasida ijobiy o'zgarishlar yuzaga kelishiga zamin yaratadi. Shuningdek, maqolada inklyuziv ta'lim tizimida korreksion pedagogika va maxsus psixologiyaning tutgan o'rnini alohida ahamiyatga ega ekanligi asoslab berildi. Inklyuziv yondashuv alohida ehtiyojli bolalarni jamiyatdan ajratmasdan, ularni sog'lom tengdoshlari bilan birgalikda ta'lim olishga jalb etishni nazarda tutadi. Bu jarayonda pedagoglar, psixologlar va ota-onalarning hamkorligi muhim shartlardan biri hisoblanadi. Umuman olganda, korreksion pedagogika va maxsus psixologiyaning nazariy hamda uslubiy asoslarini chuqur o'rganish ta'lim sifatini oshirish, alohida ehtiyojli bolalarning huquq va manfaatlarini himoya qilish hamda ularning jamiyatda munosib o'rin egallashini ta'minlashga xizmat qiladi. Mazkur sohada olib boriladigan ilmiy tadqiqotlar va amaliy ishlarni yanada rivojlantirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Выготский Л. С. Психология развития аномальных детей. — Москва: Педагогика, 1983.
2. Лебединский В. В. Нарушения психического развития у детей. — Москва: Академия, 2003.

3. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. — Санкт-Петербург: Питер, 2010.
4. Shomaxmudova R.Sh. Maxsus pedagogika asoslari; Toshkent: Fan va texnologiya, 2018;
5. Нурматов А. Н. Коррекция педагогика. — Тошкент: Ўқитувчи, 2020.
6. ЮНЕСКО. Инклюзивное образование: руководящие принципы по обеспечению инклюзии. — Париж, 2009.
7. Karimova M. A. Maxsus psixologiya. Toshkent: Sharq, 2019
8. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. Toshkent 2020
9. Askarov, D. (2022). In Particular Of Amiry's Composition Of Navai's Ghazal. European Scholar Journal, 3(12), 34-36.
10. Dilmurod, A. (2025). National Idea Issues in Modern Filmomodramaturgy (On the Example of Erkin A'zam's Film Dramas). American Journal of Philological Sciences, 5(05), 370-374.
11. Dilmurod, A. (2025). Ideological and Artistic Characteristics of The Work "A Farewell to Arms". American Journal of Philological Sciences, 5(04), 283-286.
12. Asqarov, D. (2025). ADABIYOT FANINI O 'QITISHDA STEAMNI JORIY ETISH. University Research Base, 519-524.
13. Asqarov, D. (2025). G'OYA, MAVZU VA MA'NO MUSHTARAKLIGI. University Research Base, 350-360.
14. Asqarov, D. (2024). AMIRIY LIRIKASIDA NAVOIYGA MUXAMMASLAR. Инновационные исследования в современном мире: теория и практика, 3(12), 87-93.
15. Asqarov, D. (2022). Mukhammas form in the lyrics of Uvaysi. INTERNATIONAL JOURNAL OF RESEARCH IN COMMERCE, IT, ENGINEERING AND SOCIAL SCIENCES ISSN: 2349-7793 Impact Factor: 6.876, 16(09), 5-9.
16. Asqarov, D. (2022). MUKHAMMAS FORM IN THE LYRICS OF UVAYSI. INTERNATIONAL JOURNAL OF RESEARCH IN COMMERCE, IT, ENGINEERING AND SOCIAL SCIENCES ISSN: 2349-7793 Impact Factor: 6.876, 16(09), 5-9.
17. Asqarov, D. (2023). AMIRIYNING NAVOIYGA MUXAMMASI. Academic research in educational sciences, 4(Conference Proceedings 1), 101-105.
18. Asqarov, D. (2026, February). SULTONXON TO 'RA ADO IJODIDA NAVOIY AN'ANALARI. In Conferences (Vol. 2, No. 1, pp. 165-172).